

УДК 338.43 (1-22)

ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЄВОГО АПАРАТУ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

*Ю.Д. Пищик, аспірант**

Розглянуто теоретичні аспекти визначення поняттєвого апарату сталого розвитку сільських територій.

Сталий розвиток, сільські території, сталий розвиток сільських територій, соціально-економічний розвиток.

Постановка проблеми. Останніми роками в Україні досить активно досліджуються проблеми сталого розвитку. Сільські території досягли такого стану, для виходу з якого необхідним є пошук та опрацювання якісно нових підходів в організації аграрного природокористування на основі гармонізації відносин суспільства, виробництва і природи, що вимагає нової стратегії сталого розвитку.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Вагомий внесок в дослідження сталого розвитку сільських територій зробили вітчизняні вчені О.М. Бородіна, І.Г. Кириленко, М.Й. Малік, О.Л. Попова, В.К. Терещенко, В.В. Юрчишин, та ін.

Виклад основного матеріалу. Вживання терміну «сталий розвиток» (англ. sustainable development) в офіційних міжнародних документах пов'язують з ім'ям прем'єр-міністра Норвегії Гру Харлем Брундланд, яка сформулювала його у звіті «Наше спільне майбутнє», підготовленого для ООН і опублікованого у 1987 р. Міжнародною комісією з навколишнього середовища і розвитку. Сталий розвиток у формулюванні ООН – це розвиток суспільства, що дозволяє задовольняти потреби нинішнього покоління, не наносячи при цьому шкоди можливостям майбутніх поколінь для задоволення їхніх власних потреб [2].

Світове співтовариство розуміє під сталим розвитком стратегію існування XXI століття, відобразивши основні її завдання у «Порядку ден-

*Науковий керівник – доктор економічних наук, професор, акад. НААН В.К. Терещенко

ному на ХХІ сторіччя» прийнято у Ріо-де-Жанейро у 1992 році. Сталий розвиток розглядають як такий, що не тільки породжує, а й сприяє економічному розвитку, відновлює довкілля в більшій мірі, ніж знижує його, сприяє зростанню можливостей людей, а не збіднює їх [9, 10].

Напрямом сталого розвитку є оптимізація життєдіяльності людства в умовах безпечного природного середовища і відносин як усередині суспільства, так і між окремими спільнотами.

Сталий розвиток (Sustainable development) — загальна концепція стосовно необхідності встановлення балансу між задоволенням сучасних потреб і захистом інтересів майбутніх поколінь, включаючи їх потребу в безпечному і здоровому довкіллі [8]. Він включає два ключових поняття:

- поняття потреб, зокрема потреб, необхідних для існування найбільших верств населення, що повинні бути предметами першочергового пріоритету;
- поняття обмежень, зумовлених станом технології і організацією суспільства, поєднаних зі спроможністю навколишнього середовища задовольняти нинішні і майбутні потреби.

Сталий розвиток - це система взаємоузгоджених управлінських, економічних, соціальних, природоохоронних заходів, спрямованих на формування системи суспільних відносин на засадах довіри, партнерства, солідарності, консенсусу, етичних цінностей, безпечного навколишнього середовища, національних джерел духовності. В основі сталого розвитку лежать невід'ємні права людини на життя та повноцінний розвиток.

У статті 1 Містобудівного кодексу Російської федерації від 24 грудня 2004р. зазначено, що сталий розвиток – забезпечення при здійсненні містобудівної діяльності безпеки і сприятливих умов життєдіяльності людини, обмеження негативного впливу господарської й іншої діяльності на навколишнє середовище та забезпечення охорони і раціонального використання природних ресурсів у інтересах нинішнього і майбутнього поколінь. У ст. 5 Закону РФ «Про розвиток сільського господарства» від 29 грудня 2006 р. № 264-ФЗ під сталим розвитком сільських територій розуміють їх стабільний соціально-економічний розвиток, збільшення обсягу виробництва сільськогосподарської продукції, підвищення ефективності сільського господарства, досягнення повної зайнятості сільського населення і підвищення рівня його життя, раціональне використання земель [8].

В Україні у проекті концепції сталого розвитку 1997 року відзначено, що сталий розвиток - це процес гармонізації продуктивних сил, забезпечення задоволення необхідних потреб усіх членів суспільства за умови збереження й поетапного відтворення цілісності природного середовища, створення можливостей для рівноваги між його потенціалом і вимогами людей усіх поколінь.

Під сталим розвитком слід розуміти такий напрям світового економічного зростання, при якому забезпечується якість життя громадян, що опирається, з одного боку – на сучасні досягнення науково-технічного прогресу, які задовольняють його поточні потреби і своєю дією на навко-

лишнє середовище не загрожують майбутнім поколінням, з другого боку – забезпечують якісне зростання по рівнях матеріального, житлово-побутового, соціального забезпечення, охорони здоров'я, екологічної та особистої безпеки.

З погляду екології, сталий розвиток має забезпечити цілісність біологічних і фізичних природних систем, їх життєздатність, від чого залежить глобальна стабільність усієї біосфери. Особливого значення набуває здатність таких систем самооновлюватися й адаптуватися до різноманітних змін, замість збереження в певному статичному стані або деградації та втрати біологічної різноманітності.

Соціальна складоваорієнтована на людський розвиток, на збереження стабільності суспільних і культурних систем, на зменшення кількості конфліктів у суспільстві. Людина має стати не об'єктом, а суб'єктом розвитку. Вона повинна брати участь у процесах формування своєї життєдіяльності, прийнятті й реалізації рішень, контролі за їх виконанням. Важливе значення для забезпечення цих умов має справедливий розподіл благ між людьми (зменшення так званого GINI-індексу), плюралізм думок та толерантність у стосунках між ними, збереження культурного капіталу і його розмаїття, насамперед спадщини не домінуючих культур.

Економічний підхідполягає в оптимальному використанні обмежених ресурсів та застосуванні природо-, енерго- і матеріалозберігаючих технологій для створення потоку сукупного доходу, який би забезпечував принаймні збереження (не зменшення) сукупного капіталу (фізичного природного, або людського), з використанням якого цей сукупний дохід створюється. Водночас перехід до інформаційного суспільства приводить до зміни структури сукупного капіталу на користь людського, збільшуючи нематеріальні потоки фінансів, інформації та інтелектуальної власності. Уже тепер ці потоки перевищують обсяги переміщення матеріальних товарів у 7 раз. Розвиток нової, «невагомої» економіки стимулюється не лише дефіцитом природних ресурсів, а й наростанням обсягів інформації та знань, що набувають значення затребуваного товару.

Під сталим розвитком розуміється поступальний розвиток сільської спільноти, за якого забезпечуватиметься виконання нею основної народногосподарської функції – виробництва агропородовольства, а також формування суспільних благ, збереження сільської культури та історично сформованих ландшафтів; надання реалізаційних послуг, соціальний контроль над територією; відтворення населення, підвищення рівня і покращення якості життя підтримання екологічної рівноваги [3]. Особливе місце села в житті країни обумовлюється тим, що воно виконує ряд важливих функцій, таких як демографічно-відтворювальна, соціально-культурна, рекреаційна, забезпечення продовольчої безпеки держави, соціального контролю над територією та ін. Однак сучасна ситуація свідчить, що деструктивні тенденції на селі набувають загрозливих масштабів. Із занепадом сільськогосподарського виробництва зросла кількість безробітних серед сільського населення, зменшився рівень його доходів і спожитих соціальних благ, погіршилися умови проживання, скоротилась мережа

об'єктів соціальної інфраструктури і, як наслідок, знизився рівень життя селян, активізувались міграційні процеси та знелюднення сіл.

Тому сталий розвиток сільських територій повинен охоплювати формування ефективного соціально-політичного устрою, структурну перебудову економіки, техніко-технологічне переозброєння виробництва, процес збереження генофонду людства та навколишнього природного середовища, гармонізацію розвитку людини і природи.

Сталий розвиток передбачає задоволення потреб людини, ефективного використання природно-ресурсного потенціалу, збереження і відтворення природного середовища, збалансованість екологічної, економічної і соціальної сфер, при цьому повинні враховуватись інтереси майбутніх поколінь. Сталий розвиток вимагає інтенсивного економічного росту в тих місцях, де потреби не задовольняються. У інших місцях він може відповідати сучасним темпам за умови, що підтримання цього росту відбиває широкі принципи сталості та відсутності експлуатації. Але одного економічного росту недостатньо і це розвиток приводить до змін у природних екосистемах. Високі рівні виробничої діяльності можуть співіснувати із бідністю та можуть бути загрозою для навколишнього середовища.

Формування багатофункціональності сільських територій українськiвчені розглядають як одну із стратегій розвитку села, зокрема підтримки несільськогосподарської діяльності його мешканців [4-6]. Основу багатофункціонального розвитку становить місцеве підприємництво, яке спрямоване на різні форми залучення капіталу, з одного боку, розширення аграрної діяльності та розвиток інших чи нових сільськогосподарських напрямів виробництва, а з другого – становлення бізнесу, не пов'язаного з аграрним сектором місцевої економіки [7]. Кінцева мета будь-якої стратегії розвитку регіону – це підвищення якості життя населення.

Аналізуючи потребу в раціональній оптимальній організації проживання територіальної громади, ми отримуємо можливість говорити про ступінь досягнення запланованого результату. Розробляючи відповідну стратегію, місцева влада повинна подбати про створення або надання конкурентних переваг для тих чи інших сфер суспільного життя, необхідних для реалізації стратегії. Так, Т.О. Козир зазначає, що стратегічною метою розвитку сільської території є забезпечення можливості громадян задовольнити свої запити та потреби на території своєї громади, не виїжджаючи за її межі, або виїжджаючи на короткий час, тобто без зміни місця постійного проживання [3].

Виходячи з сучасних досліджень сталий розвиток сільських територій можна охарактеризувати як рівномірне зростання соціальних показників у відповідності з економічним і екологічним розвитком сільських територій.

Однією з найважливіших передумов сталого розвитку сільських територій є системна та комплексна робота по вирішенню наявних проблем як на державному так і на місцевому рівні. Це знайшло відображення у Державній цільовій програмі розвитку українського села на період до 2015 року та у концепції програми сталого розвитку сільських територій на період до 2020 року. Мета програм – створення правових, економічних фі-

нансових та організаційних умов щодо проживання населення у сільській місцевості, диверсифікації виробництва і підвищення рівня зайнятості сільського населення та зменшення трудової міграції, формування конкурентоспроможного аграрного сектора, охорони довкілля й відтворення природних ресурсів. На місцевому рівні стратегія сталого розвитку має розроблятися, плануватися і реалізовуватися зусиллями сільських рад, районної влади, представників приватного бізнесу та державних підприємств, громадських організацій, а також за участю населення.

Слід підкреслити, що комплексне вирішення питань на сучасному етапі розвитку сільських територій потребує застосування вихідної ініціативи селян у формуванні стратегії сільського розвитку та безпосередньої участі у реалізації програм і проектів розвитку села, участі місцевого населення у процесі прийняття рішень щодо розробки стратегії розвитку та визначення її головних пріоритетів. Ще однією з умов реалізації стратегії сталого розвитку є активізація інформаційного середовища на селі та стимулювання соціально-трудової активності селян.

З урахуванням вищевикладеного можна дійти висновку, що «сталий розвиток сільських територій» - це система організаційних, економічних, політичних і правових заходів, спрямованих на забезпечення пропорційних і одночасних, незворотних і стабільних прогресивних змін у виробничій, соціальній і екологічній сферах, які відбуваються пропорційно й одночасно у кожній зі складових сільських територій [1].

Список літератури

1. Єрмоленко В.М. Особливості формування категорії «Сталий розвиток сільських територій».
2. Козир Т. О. Практичні аспекти стратегічного планування розвитку сільських територій / Т. О. Козир // Теорія та практика держ. управління. – Вип. 3 (26). – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>.
3. Концепція комплексної програми підтримки розвитку українського села на 2006–2010 рр.: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 груд. 2005 р.// Офіц. вісн. України. — 2005. — №52. — С. 30.
4. Кудла Н. Багатофункціональний розвиток сільських територій від базових ідей до активізації місцевого підприємництва / Н. Кудла // Економіка України. — 2008. — № 1. — С. 62-71.
5. Малік М.Й. Концептуальні засади розвитку сільських територій / М.Й. Малік, В.А. Пулім. – Режим доступу: <http://baitas.lzuu.lt/~mazylis/julram/8/156.pdf>.
6. Могильний О.М. Державна політика у розвитку сільських територій / О.М. Могильний // Економіка АПК. — 2010. — № 10. — С. 125-131.
7. О развитии сельского хозяйства: Закон РФ от 29 декабря 2006г. № 264-ФЗ. Режим доступа: <http://www.akdi.ru/gd/proekt/098801GD.SHTM>.
8. Попова О. Л. Екологізація агросфери в контексті сприяння сільському розвитку / О.Л. Попова // Наук. вісник НУБіП України. — 2011. — Вип. 163/1. — С 227.
9. Повестка дня на XXI век. Режим доступу: <http://www.un.org/russian/conferen/agenda21/part1/ch2.htm/>
10. Рио-де-Жанейро декларация по окружающей среде и развитию. Режим доступу: <http://www.un.org/russian/document/declarat/riodec.htm>.
11. Електронний ресурс. Режим доступу: uk.wikipedia.org.

Рассмотрены теоретические аспекты определения понятийного аппарата постоянного развития сельских территорий.

Устойчивое развитие, сельские территории, устойчивое развитие сельских территорий, социально-экономическое развитие.

The theoretical aspects of the definition of the conceptual apparatus of continuous development of rural areas.

Sustainable development, rural areas, sustainable rural development, socio-economic development.